Výskum štruktúry a hodnoty neplatenej práce v domácnostiach na Slovensku

EKONOMICKÁ FAKULTA
UNIVERZITA MATEJA BELA
V BANSKEJ BYSTRICI

Alena Kaščáková
Gabriela Nedelová

Neplatená práca

- zahŕňa široký okruh činností mimo oficiálneho trhu práce, ktoré nie sú finančne odmeňované
- Neplatená práca v najširšom zmysle zahŕňa široký okruh činností, ktoré sa vykonávajú členmi domácnosti pre svoju potrebu alebo pre potrebu osôb mimo domácnosti a za ktoré členovia domácnosti nedostávajú finančnú odmenu. Výnimku môžu tvoriť činnosti súvisiace s chovom hospodárskych zvierat, pestovaním úžitkových rastlín a s výstavbou a opravou domu, ktorých výsledky sa za istých okolností môžu stať predmetom predaja na trhu.

Neplatená práca v domácnosti

	Druh činnosti	Stručný popis činnosti
1	Príprava jedál	Príprava jedál a občerstvenia, umývanie riadu, prestieranie a ďalšia činnosť súvisiaca s prípravou jedál
2	Domáce práce – upratovanie	Údržba domácnosti, upratovanie, čistenie, kúrenie, nosenie vody, úpravy a údržba pozemku okolo domu, ďalšia údržba domácnosti
3	Výroba a údržba textílií	Pranie, žehlenie, starostlivosť o odev, topánky, výroba textilu, ručné práce a ďalšia výroba a starostlivosť o textílie a obuv
4	Záhradkárstvo a starostlivosť o zvieratá	Pestovanie úžitkových a okrasných rastlín, chov hospodárskych zvierat a starostlivosť o domácich miláčikov a pod.
5	Výstavba a rekonštrukcie	Výstavba a oprava domu, oprava zariadenia, nábytku, oprava a údržba automobilu, výroba náradia do domácnosti, ďalšia výstavba a služby
6	Nakupovanie a služby	Nákupy tovarov a kapitálu, komerčné, administratívne, zdravotnícke, veterinárne, ďalšie osobné služby a ďalšie nákupy
7	Starostlivosť o deti	Fyzická starostlivosť, dozor (dohľad), čítanie, hranie, rozprávanie sa s deťmi, učenie a sprievod dieťaťa, navštevovanie školy, jaslí, ďalšie činnosti starostlivosti o dieťa
8	Starostlivosť o dospelých	Fyzická starostlivosť a pomoc závislému (invalidnému) dospelému členovi domácnosti, iná pomoc takémuto človeku
9	Dobrovoľníctvo	Dobrovoľníctvo je slobodne zvolená činnosť v prospech iných, vykonávaná bez nároku na odmenu

Zdroj informácií

- Prevažujúcim zdrojom informácií o veľkosti a štruktúre neplatenej práce je Štatistické zisťovanie využitia času (TUS)
  - SR 2006 (pilotný prieskum)
- Sociologické prieskumy (Quality of life Survey, ISSP)
- Vlastné prieskumy uskutočňované mimo štátnej štatistiky

Výskumné projekty na EF UMB

- **VEGA 1/1141/11** *Trh práce v kontexte špecifík neplatenej práce, meranie jej rozsahu a dopadu na domácnosti, podnikateľskú sféru a ekonomiku* (2011 – 2012)
- **ISSP Slovensko 2012** (organizačne zastrešené Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy č. APVV-0309-11)
- **VEGA 1/0935/13** *Neplatená práca ako potenciálny zdroj sociálno-ekonomického rozvoja spoločnosti a determinant individuálneho blahobytu* (2013 – 2016)

Prieskum v domácnostiach SR

Rok zberu údajov	Počet oslovených		Ciele a náplň prieskumu
	domácností	respondentov	
2012	1 564	4 435	základné poznanie objemu, štruktúry neplatenej práce jednotlivcov ako aj domácností ako celku, motívov, postojov a očakávania jej vývoja
2013	861	2 247	objem a štruktúra neplatenej práce v domácnostiach, zistenie postojov domácností k možnosti substituovať neplatenú prácu v domácnosti trhovými službami
2014	1 143	-	využívanie, resp. nevyužívanie platených trhových služieb, frekvencia využívania a dôvody, ktoré k tomuto postoju domácnosti vedú, samostatný modul bol venovaný potenciálnemu dopytu so špecifikáciou rozsahu a finančnej dotácie, ktorú by boli domácnosti ochotné konkrétnej službe venovať.
2015	1 854	5 120	štruktúra a rozsah neplatenej práce, motívy pre jej vykonávanie, postoj k existujúcemu stavu, materiálne vybavenie domácností a individuálny blahobyt jednotlivcov
2016	1 753	4 855	štruktúra a rozsah neplatenej práce, využívanie služieb, potencionálny dopyt po službách, postoj a motívy domácností k odmietaniu substituovať neplatenú prácu v domácnosti trhovými službami

Štruktúra týždenného objemu neplatenej práce podľa jednotlivých činností a pohlavia v roku 2013

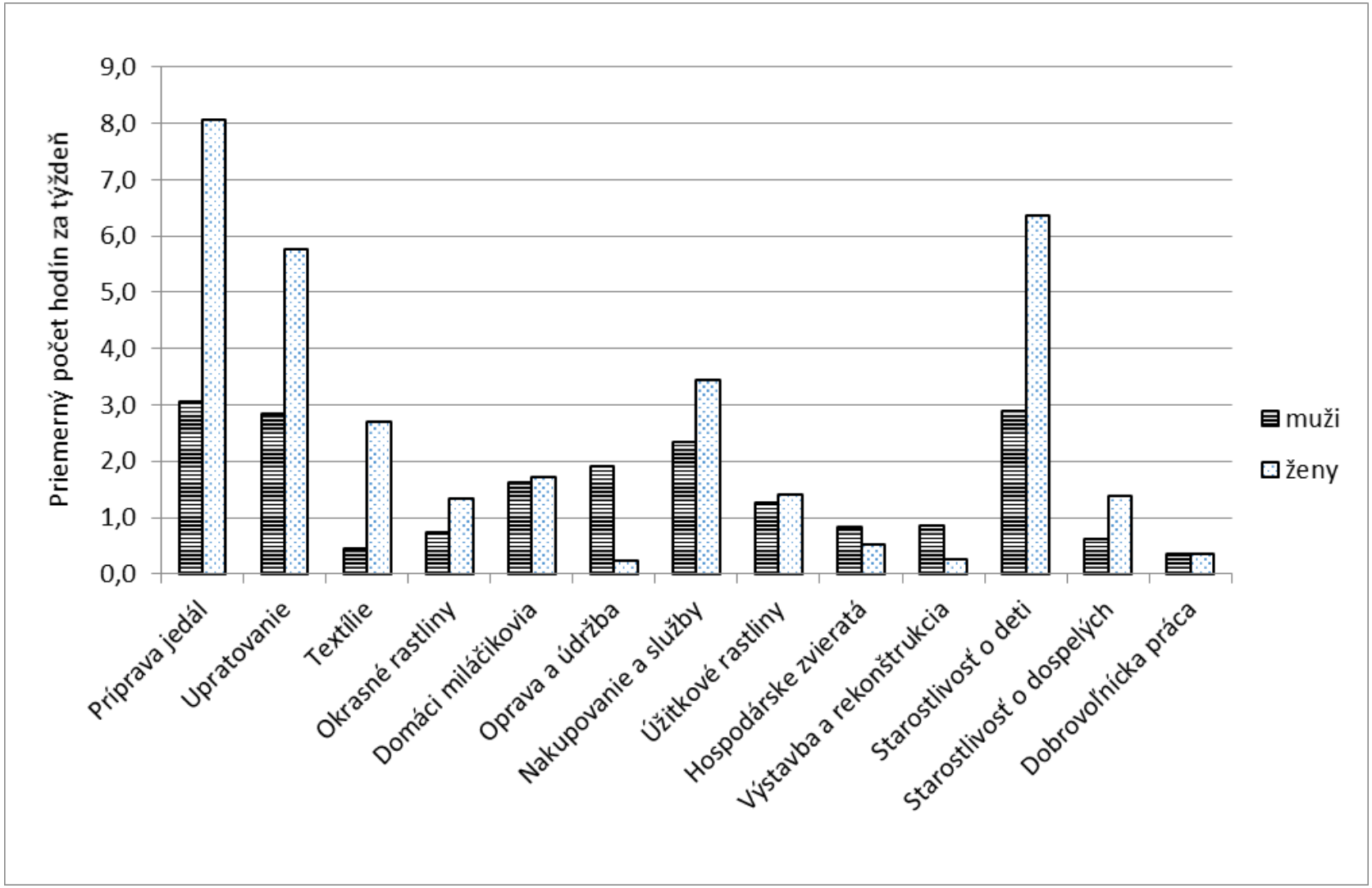

Štruktúra týždenného objemu neplatenej práce podľa jednotlivých činností a pohlavia v roku 2015

pohlavie			príprava jedál	domáce práce	textílie	okrasné rastliny	domáci miláčikovia	oprava zariadenia
muž	N	Valid	2054	2054	2054	2055	2053	2050
		Missing	1	1	1	0	2	5
	Mean		2,362500	1,929670	,344448	,532512	1,444273	1,378385
	Std. Deviation		3,0991718	2,7702688	,8762035	1,5451726	3,6533255	2,2881471
žena	N	Valid	2164	2162	2164	2160	2164	2162
		Missing	0	2	0	4	0	2
	Mean		7,566805	5,087505	2,607635	1,107542	1,542851	,099033
	Std. Deviation		6,1882624	4,1029571	2,5934109	1,7406205	3,9473836	,3964143

nakupovanie a služby	úžitkové rastliny	hospodárske zvieratá	výstavba a rekonštrukcie	starostlivosť o deti	starostlivosť o dospelých	dobrovoľnícka práca	neplatená práca spolu
2055	2055	2055	2055	2054	2055	2051	2048
0	0	0	0	1	0	4	8
2,269980	1,011470	,914721	,662166	3,008048	,347756	,960559	17,1631
2,3118121	2,5840061	2,9245482	2,2383889	9,4918724	1,7378849	2,8921715	16,19020
2161	2164	2164	2164	2163	2164	2161	2159
2	0	0	0	1	0	3	4
3,545367	1,138661	,614678	,100438	6,058143	,990224	1,247646	31,7370
2,7675599	2,4628328	2,3227372	,6622386	18,3870883	6,5251664	3,4748236	27,16975

Štruktúra týždenného objemu neplatenej práce podľa jednotlivých činností a pohlavia v roku 2015

Statistics

		príprava jedál	domáce práce	textílie	okrasné rastliny	domáci miláčikovia	oprava zariadenia	nakupovanie a služby
N	Valid	1854	1854	1854	1854	1854	1854	1854
	Missing	0	0	0	0	0	0	0
Mean		10,98	8,12	3,41	1,69	3,55	1,53	6,86
Std. Deviation		7,66	7,16	3,31	2,92	8,11	2,79	5,45

Statistics

		úžitkové rastliny	hospodárske zvieratá	výstavba a rekonštrukcie	starostlivosť o deti	starostlivosť o dospelých	dobrovoľnícka práca	neplatená práca spolu
N	Valid	1854	1854	1854	1854	1854	1854	1854
	Missing	0	0	0	0	0	0	0
Mean		2,15	1,80	,85	10,03	1,40	2,49	54,85
Std. Deviation		4,99	6,25	2,87	27,68	7,62	6,20	46,45

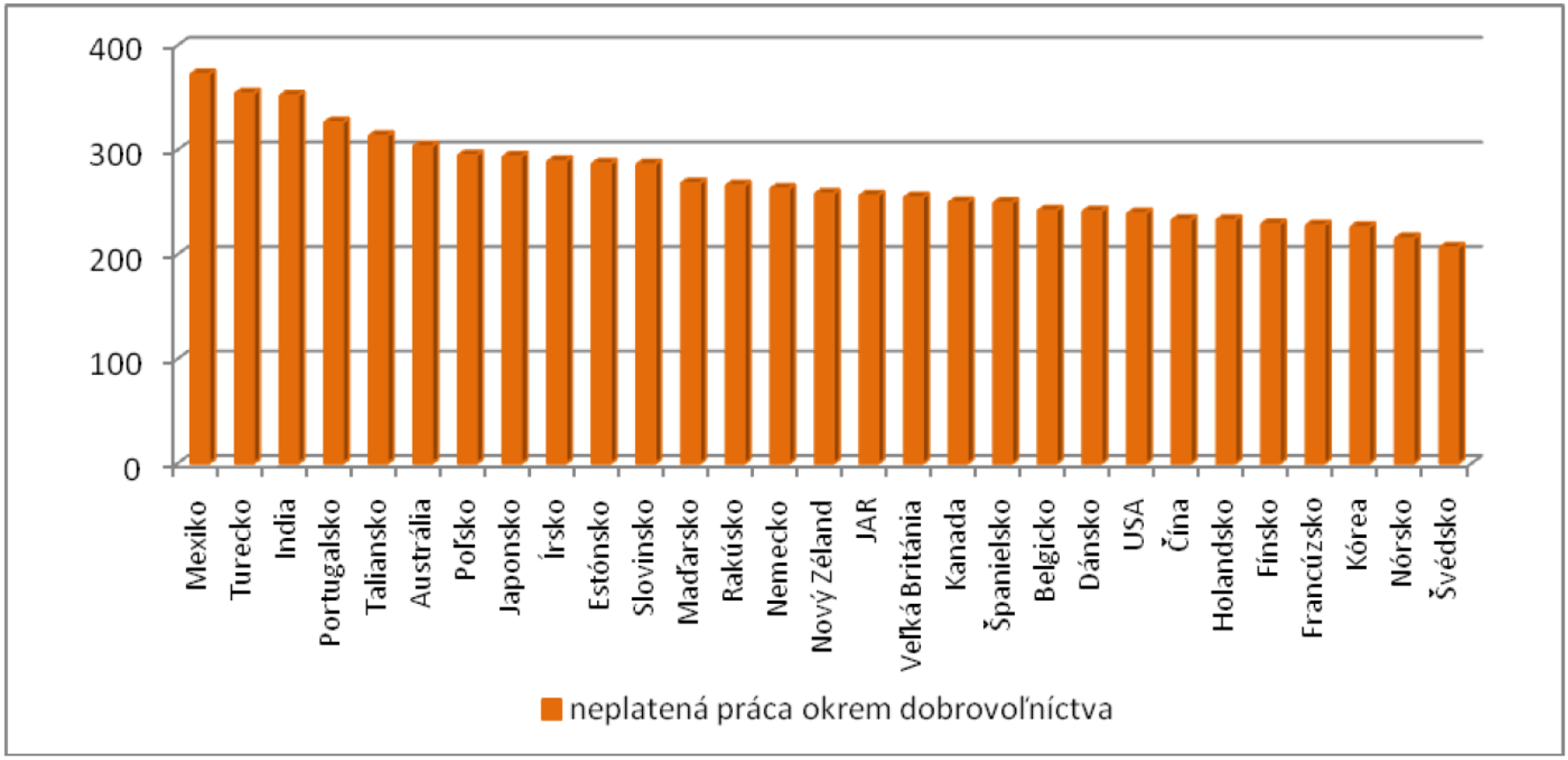

Graf 1 Rozsah neplatnej práce okrem dobrovoľníctva vo vybraných krajinách (počet minút za deň)
Zdroj: OECD (2014) - Gender data portal: Time use across the world.

SR: 222 min/deň

Ďalší postup (SSK Bardejov 2012)

- generalistický prístup, priemer viacerých zamestnaní, variantné metódy ohodnotenia dobrovoľníckej práce
- analýza pôsobenia neekonomických faktorov (motívy, očakávania, postoje k neplatenej práci)
- Skúmanie a identifikácia spotrebiteľského potenciálu + záujem o substitúty neplatenej práce na trhu

Neekonomické aspekty neplatenej práce

- motívy vedúce k neplatenej práci
  - prevažujú tie determinanty, ktoré majú citeľne sociálno-vzťahový rozmer oproti ekonomicko-finančným dôvodom

Sú to **tradičné práce v našej domácnosti**
Tieto práce slúžia ako **výchovný vzor a upevňujú vzťahy** v našej domácnosti (rodine)
Považujem to za zmysluplné trávenie **voľného času** (je to moje hobby, forma vlastnej sebarealizácie)
Tieto služby a produkty sú pre mňa **na trhu drahé** (finančne nedostupné)
Rovnaké produkty a služby na trhu sú **menej kvalitné** (nekvalitné)
Tieto služby a produkty sú na trhu **nedostupné** (vzdialenosť, kapacity a iné)
Tieto činnosti považujem za **prirodzenú pomoc druhým** (charita)

Pretrvávanie a sila socio-kultúrnych modelov výchovy a vzorov v rodine ako dôležitý faktor spolunažívania a kreovania rodinného prostredia.

Kultúrne vzory a tradície vykazujú tendenciu k zotrvačnosti.

Neekonomické aspekty neplatenej práce

- postoje k neplatenej práci
  - respondenti potvrdili, že neplatenú prácu vykonávajú v prevažnej miere radi a dobrovoľne
- pomoc pri neplatenej práci
  - dôverovanie vlastným a blízkym osobám, väzby v rámci príbuzenstva
- perspektívy vývoja neplatenej práce
  - očakávaniami jej zachovania až nárastu

Neplatená práca a demografický vývoj

- znižujúca sa pôrodnosť a nárast poproduktívnej zložky populácie - bude potrebné počítať so zvýšeným dopytom po komplexnej inštitucionálnej starostlivosti o starších členov rodiny
- nastupujúca „bezdetná“ produktívna populácia bude tieto služby, vzhľadom na absenciu vlastného potomstva, zároveň sama potrebovať
- dvojitá „pasca“ starnutia

Potenciálny dopyt o substitúty neplatenej práce

- orientácie oslovených slovenských rodín k tradicionalizmu a konzervatívnym postojom vo vzťahu k zachovávaniu osvedčených a ritualizovaných vzorcov správania sa domácností v súvislosti so skúmanými kategóriami neplatenej práce.
- Signalizujú menšiu otvorenosť členov domácností voči trhovej ponuke, pričom najrigídnejšie sú tieto stanoviská v prípade kategórií Záhradkárstvo a starostlivosť o zvieratá, Domáce práce, Príprava jedál a Nakupovanie a služby.
- Súčasne odhaľujú tie determinanty, ktoré v súčasnej situácii slovenských rodín bránia väčšej akceptácii trhových substitútov a tými sú ich vysoká cena, nižšia kvalita a celková nedostupnosť.

Prístupy k ohodnoteniu neplatenej práce

- outputová metóda - ocenenie výstupov práce v domácnosti
- inputová metóda (metóda trhovo-nákladového ocenenia) – ocenenie výkonu mzdou porovnateľnej práce na trhu
  - generalistický prístup
  - špecialistický prístup

$$\sum_{i=1}^{N}\sum_{j=1}^{N} X_i \cdot H_{ij} \cdot W_j \cdot 365$$

$$W_j = \frac{1}{t_j}\sum_{k=1}^{t_j} W_k^j$$

Hrubá mesačná mzda vybraných zamestnaní
pre špecialistickú metódu

SK ISCO-08	Štruktúra priem. hrubej mesač. mzdy a priem.čistá mesač. mzda podľa zamestnaní - rok 2013	Priemer za SR
5120	Kuchári	452
9112	Upratovačky	376
9121	Ruční práči a žehliči	400
9214	Pomocní pracovníci v sadovníctve a záhradníctve	450
5164	Pracovníci zabezpečujúci starostlivosť o zvieratá	600
9622	Pomocní pracovníci údržby budov a areálov	469
5221	Obchodníci (v malých obchodoch, butikoch)	551
5311	Opatrovateľ pre deti	510
5322	Ošetrovatelia zabezpečujúci domácu zdravotnú starostlivosť	323
	Dobrovoľníctvo - priemer	505
6111	pestovatelia poľných plodín a zeleniny	526
6121	Chovatelia hosp.zvierat a dojníc	631
7111	Stavební montážnici jednoduchých stavieb	773

Hrubá mesačná mzda vybraných zamestnaní
pre generalistickú metódu

SK ISCO-08	Štruktúra priem. hrubej mesač. mzdy a priem.čistá mesač. mzda podľa zamestnaní - rok 2013	Priemer za SR
9111	pomocníci v domácnostiach	388
5152	správcovia v domácnosti	512
	priemer z predchádzajúcich dvoch	450

Výsledok výskumu

<u>Špecialistická metóda</u>

- Hodnota neplatenej práce po vylúčení trhových činností predstavovala v roku 2013

21,85 % z objemu HDP

(so započítaním vyššie uvedených činností: **25,14** %)

Výsledok výskumu

<u>Generalistická metóda</u>

- Hodnota neplatenej práce po vylúčení trhových činností predstavovala v roku 2013

21,14 % z objemu HDP

(so započítaním vyššie uvedených činností: **23,52** %)

Záver

Problematika neplatnej práce je širokospektrálna.

Faktory:

- Historické
- Kultúrne
- Demografické
- Rodové
- Sociálne
- Psychologické
- Etické
- Ekonomické
- Politické

determinanty jej pretrvávania v súčasnosti.

Existencia jednotlivých foriem neplatenej práce v domácnostiach má svoje ekonomické ako aj mimoekonomické dimenzie.

Pokračovanie výskumu

- Rozhodovanie o rozdelení času na činnosti neplatenej práce u jednotlivcov
- Deľba práce medzi jednotlivých členov
- Ekonomika domácností
- Hodnoteniu vplyvov regionálnych a ďalších politík na domácností

Ďakujem za pozornosť